

Fernando Pessoa

Visat núm. 19

(abril 2015)

per Ana Margarida Ferraria

Fernando António Nogueira Pessoa va néixer el 13 de juny del 1888, el dia de Sant Antoni, patró de Lisboa, en un quart pis del Largo São Carlos de la ciutat. Allà va viure-hi els primers anys amb els pares i l'àvia, en un ambient de la petita burgesia. El 1893 el seu pare va morir, víctima de la tuberculosi. Aquell any, Fernando va escriure el seu primer poema: «À minha querida mamã» [A la meva estimada mare].

El 1895, la mare es va tornar a casar amb el cònsol de Portugal a Durban, Sud-àfrica, i això va motivar el desplaçament de la família a aquesta ciutat. Allà, Fernando Pessoa va començar a estudiar a la Universitat, on va aprovar amb matrícula d'honor el primer examen de *Cape School High Examination*. A Durban va escriure-hi els seus primers poemes en anglès i va començar a construir la seva identitat poètica mitjançant els seus primers heterònims —noms amb els quals signava els poemes i que es distingien entre si, i del seu creador, en les característiques formals i conceptuals de l'escriptura, i també en detalls biogràfics i psicològics. L'any 1901, després de la mort de la seva germana Madalena, Fernando Pessoa va quedar sol i aïllat un quant temps a Lisboa.

Més tard va tornar a viure amb la mare i el padrastre a Durban, on va ingressar a l'escola nocturna de comerç. En paral·lel va estudiar pel seu compte les disciplines humanístiques per entrar a la Universitat. El 1903 es va presentar a l'examen d'accés de la Universitat de Cabo da Boa Esperança, però no va obtenir una bona classificació. De totes maneres, va aconseguir la millor nota entre els 899 candidats en l'assaig en llengua anglesa, que li va valdre el *Queen Victoria Memorial Prize*. Durant aquests anys va escriure poesia i prosa en anglès, signada amb els heterònims Alexandre Search, Charles Robert Anon, H. M. F. Lecher.

Després d'acabar amb bona classificació l'Intermediate Examination in Arts a la Universitat, l'any 1905 Fernando va retornar a Lisboa, on va viure amb la seva àvia Dionísia i les seves dues ties. El 1906 es va matricular a la Facultat de Lletres de la Universitat de Lisboa. Ràpidament va abandonar els estudis per dedicar-se a les lectures i a la producció de poesia. En aquell moment es va familiaritzar amb l'obra d'autors portuguesos com Césario Verde i el pare António Vieira, que més tard va exaltar en el *Llibre del Desassossec*.

El 1907 va morir la seva àvia Dionísia, que li va deixar una petita herència, amb la qual va poder obrir una petita tipografia que va fer fallida en poc temps. El 1908 va començar la carrera de corresponsal a l'estranger de diverses cases comercials; tenia una vida modesta.

Va començar l'activitat com a crític literari amb l'article «A nova Poesia Portuguesa Sociologicamente Considerada» [La nova poesia portuguesa socialment considerada], «Reivindicando...» [Reivindicant] i «A Nova Poesia Portuguesa no Seu Aspecto Psicológico» [La nova poesia portuguesa en el seu aspecte psicològic], publicats el 1912 a la revista portuguesa *A Águia*, òrgan del moviment sociocultural *Renascença Portuguesa*. Va establir vincles amb la intel·lectualitat

portuguesa i va començar a freqüentar la tertúlia literària al cafè *A Brasileira* al Largo do Chiado a la Praça do Comércio —on ara hi ha una estàtua que l'homenatja-, com també al Martinho da Arcada, amb Mário de Sá-Carneiro, Armando Cortes-Rodrigues o Santa-Rita Pintor. En aquests anys va experimentar amb els estils del saudosisme, del simbolisme o de l'interseccionisme. El 8 de març del 1914, en un dia que ell anomenaria el dia triomfal —i que més tard els comentaristes de la seva obra van desmitificar dient que es tractava de mesos triomfals— va sorgir el mestre Alberto Caeiro:

«Any i mig, o dos anys després, em vaig recordar un dia de fer una partida a Sá-Carneiro —d'inventar un poeta bucòlic, d'espècie complicada, i presentar-lo, ja no recordo com, en qualsevol espècie de realitat. Vaig estar uns quants dies a elaborar el poema, però no vaig aconseguir res. Un dia que finalment ho vaig deixar córrer — va ser el 8 de març de 1914— em vaig acostar en una calaixera alta, i havent agafat un paper, vaig començar a escriure, dret, com escric sempre que puc. I vaig escriure trenta i tants poemes de cop, en una espècie d'èxtasi la naturalesa del qual no aconseguiré definir. Va ser el dia triomfal de la meua vida, i mai en podré tenir un altre així. Vaig començar per un títol, *O Guardador de Rebanhos* [El pastor]. I el que va seguir va ser l'aparició d'algú en mi a qui vaig donar, per descomptat, el nom d'Alberto Caeiro. Disculpi'm l'absurd de la frase: va aparèixer en mi el meu mestre». (*Carta a Adolfo Casais Monteiro*, 13 de gener de 1935)

Descobert Caeiro, continua en la mateixa carta, es va apressar a inventar-li deixebles —Ricardo Reis i Álvaro de Campos— amb la idea de produir una pluralitat de veus que pogués, per exemple, omplir la revista *Orpheu* que representava el moviment modernista portuguès, amb la participació de Sá-Carneiro, Almada-Negreiros o Santa-Rita Pintor. La revista va publicar només dos números. El 1916 el seu amic Sá-Carneiro es va suïcidar, angoixat per la impotència i pel fracàs literari i personal. Aquesta mort va tenir una gran influència en Pessoa, que va escriure en homenatge seu, el 1924, al número 2 de la revista *Athena*, iniciada juntament amb l'artista plàstic Ruy Vaz: «Geni en l'art, no va tenir Sá-Carneiro ni alegria ni felicitat en aquesta vida. [...] Ni l'amor els vol, ni l'esperança els busca, ni la glòria els acull. O moren joves, o a si mateixos sobreviuen, habitants de la incomprensió o de la indiferència. Aquest va morir jove, perquè els Deus li van tenir molt d'amor.»

Des de l'aparició dels primers heterònims fins a la seva mort, el 30 de novembre del 1935, Pessoa va escriure pròdigament i sota diverses formes, i va col·laborar també en les revistes en què va publicar alguns dels seus poemes i textos literaris. Destaca el seu llibre *Mensagem* [Missatge], l'únic poemari publicat en vida, amb el tema de fons de la història de Portugal i del revifament del mite sebastianista, que inclou peces de prosa i poesia escrites sota diferents noms. També cal esmentar els seus llibres *O Guardador de Rebanhos* [El pastor], *Opiário* [Opiàri], *Ode Triunfal* [Oda Triomfal], *Ultimatum* [Ultimatum] o *Notas para a Recordação do meu Mestre Caeiro* [Notes per a recordar al meu mestre Caeiro] i *O Ideal Pagão* [L'ideal pagà] i *Odas*, com també *O Marinheiro* [El mariner] i altres obres dramàtiques heterònimes. Sense pseudònim també va publicar *Autopsicografia* [Autopsicografia], *Cefeira* [Segador], *Chuva Obliqua* [Pluja obliqua] i alguns altres poemes.

La majoria de la seva obra va quedar inèdita i es va anar publicant pòstumament, sobretot redescoberta a partir dels anys 60, tot i que les edicions crítiques continuen publicant-se cada any. Va continuar escrivint sota desenes d'heterònims i va mantenir estils i formes diferents. De la seva producció poètica en destaca especialment *O Livro do Desassossego* [Llibre del Desassossec] que signa amb el semiheterònim Bernardo Soares. Va escriure poesia i prosa també en anglès i francès, i és autor d'assajos crítics i textos filosòfics. A la vigília de la seva mort, abans de conciliar l'últim son, Fernando Pessoa va escriure al llit de l'Hospital de São Luís dos Franceses a Lisboa: *I know not what tomorrow will bring* —«No sé què em portarà el demà»—. Amb aquesta frase va donar expressió a l'esperança amb la qual va gravar el seu nom als anals de la literatura universal.

Traduït per Marta Rodríguez Azón